

Bruggen bouwen

Democratie via consensus

DAVE SINARDET

De Standaard, 7 november 2007

Ja, deze 150ste dag na de federale verkiezingen is wel degelijk cruciaal. Zelfs al wordt de splitsing van BHV vandaag niet gestemd, de Vlaamse dreiging om dit wel te doen was nog nooit zo tastbaar. Zo komt een fundamentele bouwsteen van de Belgische constructie los te zitten, namelijk dat een beslissing die raakt aan het samenleven van de gemeenschappen in dit land via een consensus genomen wordt. Luc Huyse wees daar zaterdag in deze krant op.

De laatste tijd wordt dat systeem door sommige Vlaamse politici en opiniemakers - impliciet of expliciet - in vraag gesteld. Zo hoor je wel eens dat het Belgische systeem ondemocratisch is, omdat de Vlaamse meerderheid haar wil niet kan doordrijven. Dit getuigt van een eenzijdige visie die democratie gelijk stelt aan de wil van de meerderheid. Zo werkt het inderdaad grosso modo in bepaalde democratieën, zoals Groot-Brittannië of Frankrijk, die dan ook meerderheidsdemocratieën worden genoemd. Er bestaan echter ook zogenaamde consensusdemocratieën, waar men (belangrijke) beslissingen niet laat steunen op een meerderheid van politieke vertegenwoordigers (dikwijls tegen een minderheid in), maar op een zo groot mogelijk aantal. Dat systeem is niet ondemocratisch, niet minder democratisch, maar anders democratisch. Je zou het zelfs méér democratisch kunnen noemen omdat (vertegenwoordigers van) een groter deel van de bevolking bij beslissingen betrokken wordt.

Zo'n systeem is ook niet typisch voor België. Het bestaat ook in Oostenrijk of in Zwitserland, waar al bijna een halve eeuw de vier grote partijen in de regering zitten. En in België heeft het niet enkel betrekking op het communautaire terrein, maar ook op het socio-economische (sociaal overlegmodel) en het levensbeschouwelijke (schoolpact). Dat verschil tussen deze twee types democratieën, een klassieker in de politiekwetenschappelijke literatuur, wordt aan onze studenten al in eerste bachelor aangeleerd.

Toch lijken niet alle politici in België ervan op de hoogte. De uitspraak dat het enkel vijf minuten politieke moed kost om BHV te splitsen, in 2004 voor het eerst gelanceerd door een toenmalig christendemocratisch oppositieleider, is in essentie een ontkenning van het wezen van ons systeem. Eén van de manieren waarop de verplichting tot consensus in België tot uiting komt, is

immers via de zogenaamde alarmbelprocedure, die het mogelijk maakt voor drievierde van de leden van een taalgroep in het parlement om de bespreking van een wetsvoorstel op te schorten. Het dossier komt dan terecht bij de federale regering, die zich erover moet uitspreken. In 2005 zou dat tot de val van de regering geleid hebben en tot nieuwe verkiezingen zonder splitsing. In de huidige context is het onduidelijker.

Grondwetspecialisten zijn het oneens over de vraag of de huidige regering van lopende zaken bevoegd is. De kans lijkt groot dat het uiteindelijk terechtkomt op de tafel van een volgende regering en dus op die van de federale regeringsonderhandelaars, waar het nu ook al ligt. Terug naar af, noemt men dat. Een stemming van de splitsing leidt dus alleszins tot chaos, wellicht tot verdere polarisatie en blokkering, maar allicht niet tot een splitsing.

Het niet-beslissen tegen de Franstalige minderheid in is dus geen kwestie van goodwill van de Vlamingen, het is simpelweg het institutionele kader waarin de Vlaamse politici moeten werken (in het Brussels gewest moeten Franstalige politici werken in een gelijkaardig kader, dat de Nederlandstalige minderheid beschermt). Dat kader is er omdat het in 1970 met een tweederde meerderheid is goedgekeurd. Als de geloofwaardigheid van de politiek op het spel staat, is dat niet omdat BHV vandaag al dan niet gesplitst raakt, maar omdat sommigen de publieke opinie al drie jaar wijsmaken dat dit met een simpele meerderheidsstemming kan. De toenmalige oppositieleider krijgt de vijf minuten politieke moed deze dagen als een boemerang terug.

Is het dan niet toegestaan om dat systeem van consensusdemocratie in vraag te stellen? Tuurlijk wel. Anders zou België werkelijk geen democratie zijn. Maar heb dan de eerlijkheid om erbij te vertellen dat dit de achterliggende bedoeling is. En zeg er dan vooral ook bij - o, ironie - dat je daarvoor een consensus nodig hebt.

Wie de gebeurtenissen van de voorbije 150 dagen overschouwt, kan inderdaad bezwaarlijk stellen dat ons klassieke consensusmodel *full proof* is. Sterker: de huidige polarisatie zit er grotendeels ingebakken. Het gaat er immers van uit dat de politieke elite moet zorgen voor de vorming van die consensus. Het basisidee is dat de bevolking in duidelijk onderscheiden groepen is opgedeeld, die enkel vertegenwoordigd worden door hun eigen politici. Het is de laatste weken vaak opgemerkt: dat Vlaamse en Franstalige politici voor de verkiezingen enkel rekening hielden met hun kant van de taalgrens, heeft tot onhoudbare beloftes geleid.

Dat verklaart de huidige polarisatie en ook het toenemend gevoel van onderdrukking door de 'andere' dat aan weerszijden van de taalgrens heerst. U weet wel, de klassieke Vlaamse kaakslagretoriek die stelt dat de Vlamingen altijd het onderspit delven. Wel, als nu er eens iets niet Vlaams is, maar Belgisch, dan wel de kaakslagretoriek. Aan Franstalige kant hoor je net hetzelfde verhaal, wat België maakt tot het enige land met twee onderdrukte

meerderheden. Elke politieke verklaring in de Vlaamse en Franstalige media is daar dezer dagen een treffende veruitwendiging van.

Ons systeem leidt dus vooral tot polarisatie. Het voorstel voor een federale kieskring wil onder meer die fout proberen recht te trekken om zo het vormen van de onvermijdelijke consensus te vergemakkelijken. Is dat unitaristisch, zoals gisteren op deze opiniepagina's beweerd werd? Geenszins. Zoals vastgesteld leidt de huidige weg alvast niet tot een splitsing van BHV en voorlopig ook niet tot een staatshervorming. Een federale kieskring zou het vormen van een consensus rond deze thema's net wél vergemakkelijken.

Ben je uit op een verrottingsstrategie, chaos, implosie van het systeem, gevolgd door een soort onafhankelijkheidsrevolutie, dan is zo'n federale kieskring allicht wel contraproductief. Maar ik dacht dat er in Vlaanderen maar één partij was die min of meer openlijk die richting wil opgaan. Volgens Bart De Wever kiest zijn partij daarentegen de legalistische weg van de geleidelijkheid. Wel, zie hier een ideale manier voor de N-VA om zijn doel dichterbij te brengen en zich expliciet te onderscheiden van het VB.

Dave Sinardet is politicoloog aan de UA.